

V.A. GORDLEVSKIY'E YAZDIĞI MEKTUPLARINDA A.N. SAMOYLOVIÇ*

N.A. BASKAKOV

Türkologların Leningrad ve Moskovadaki iki okulunun başında bulunan büyük bilim adamları A.N. Samoyloviç ve V.A. Gordlevskiy Rus ve Sovyet Türkolojisinin gelişmesindeki iki devirin sınırında yaşadılar ve çalıştılar.

Birbirini tamamlayan bu iki okul kendi araştırmalarında büyük neslin mükemmel ilim adamları olan Türkologlar F.F. Kroşa, V.V. Radloff, P.M. Melioranskiy ve Vs.F. Miller'in ilmî geleneklerine dayanıyorlardı.

Bu nedenle V.A. Gordlevskiy ile A.N. Samoyloviç arasındaki dostluk ne kadar önemli ise bir o kadar da gelenekseldir.

Samoyloviç'in V.A. Gordlevskiy'e yazdığı aşağıdaki mektuplar ilim adamlarının kendi işleri hakkında birbirlerine bilgi vermedeki hazırlılığını, karşılıklı olarak danıştığını, vatan Türkolojisini geliştirmek için gayretini birleştirmeye çaba gösterdiğini apaçık gösteriyor.

2 Ekim 1908'deki mektubunda A.N. Samoyloviç V.A. Gordlevskiy'e şunları yazıyor: *"Ben sizin mektubunuzu N.N. Martinoviç'le Moskova Türkologlarıyla sağlam bir bağlantı kurmayı çok istediğim konusunda sohbet ettiğim günün ertesi aldım. Bu amaç doğrultusunda Moskova'ya küçük bir seyahatte bulunmak istiyorum. Sizin mektubunuzdan memnuniyetle öğrendim ki bizim isteklerimiz ortakmış. Ayrıca yakınlarda Peterburg'a geleceğiniz haberi beni çok sevindirdi."*

Sonra A.N. Samoyloviç V.A. Gordlevskiy'in vermesi gereken master sınavı konusunda kendi tecrübelerini paylaşıyor. Mektubun bu kısmı, bizim asrın başında işe yeni başlayan bir Türkologun önüne konulan şartlar anlatıldığı için çok ilginç:

"Sizin istediğinizi yerine getirerek, sizin durumunuzdayken benden ne istediklerinizi bildiriyorum. İkinci derecede önemli olan derslerden başlayayım. Arapça'dan ben hazırlanmadan Abu-Harı ad-Dinaveri'nin tarihi çalışmasından bir parça okumalıydım. Farsça'dan:

1) a livre ouvert Raşid-ed-dina'yı okumak,

2) Sınavda Nizami'nin manzum eserlerinden kendim bir şeyleri seçerek okumak (ben onun şiirlerinden biri Pyateritsa'yı seçtim); Doğu tarihinden:

1) Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihi

Asıl 2) Asya'daki Türk ve Moğol göçebe kabilelerinin tarihi

Sizin için tabii ki Osmanlı tarihi büyük bir rol oynar, benim içi ise tam tersi olmuştu. Benden istenilenler:

1) Orhun yazıtları hakkında bilgi

2) Hazırlıksız Çağatayca manzum ve mensur metinleri okumak

3) Piri: Altay, Kazak-Kırgız, Tarançı lehçeleriyle tanışmak

4) Osmanlıca mensur metinleri okumak

5) Çağatay edebiyatının tarihi

46 V.A. GORDLEVSKIY'E YAZDIĞI MEKTUPLARINDA A.N. SAMOYLOVIÇ

6) Osmanlı edebiyatının tarihi – işte bu kadar.

İlk sırada ne olacağı – dilbilim ya da başka bir alan,. sınavı yapacak olan ilim adamı sizinle tanıştıktan sonra belli olacak: Sizin çalıştığınız alan dikkate alınacak.”

Bu sıralanan şartlardan görüldüğü gibi bizim asrın başındaki Türkoloji bir taraftan İran filolojisi ve Sami bilimi ile diğer taraftan tarih, etnografya, halk bilimi ve edebiyat ilmiyle sıkı bir bağlantıda olan kapsamlı bilim dalı idi. Bu geniş filolojik hazırlıklar yönü aslında otuzuncu yıllara kadar devam etti sonra dilci, edebiyatçı, tarihçi ve etnografyacı kadrolarını hazırlamada farklılaşma görünmeye başladı.

A.N. Samoyloviç'in mektupları bu mükemmel Türkoloğun ilimî faaliyetini ve onun çitimaî hayata katılımını yeterince ayrıntılı olarak aydınlatıyor.

“Türk Kabilelerinin Halk Edebiyatından Örnekler” adlı yayımlarına yardım eden Samoyloviç, önemli hocalarından biri olan Radloff'a derin bir hürmet gösteriyor ve sadık davranıyordu. V.V. Radloff, Samoyloviç'le birlikte tecrübeli ve ehliyetli tercümanların da işe katılmasını sağladı. Samoyloviç V.A. Gordlevskiy'e şöyle yazıyor:

“Eğer siz kendi öğrencilerinizle VIII. C. At'ı çevirirseniz Radloff çok sevineceğini size söylememi çok rica etti... Yaza kadar VII. cildin çevirisinin yarısını çıkarma umudundayım (Şapşal tarafından çevrilecek olan Karaimce metinlere kadar)” (11 Mart 1910);

“Radloff'un VIII. cildiyle işler nasıl gidiyor? XI. cildi düzenlemeye başlıyoruz. Bu cilde Azerbaycanlılar başta olmak üzere Pers Türklerinin unsurları girecek. Ardı ardına yayımlayacağız. Birinci yayına materyal hazır” (20 Ekim 1910)

V.V. Radloff'un ilimî faaliyetinin 50. yıl dönümü dolayısıyla Kitabın hazırlanması konusunda A.N. Samoyloviç'in mektubu özen gösterilerek ve dikkatle yazılmıştır. A.N. Samoyloviç mektubunda Radloff'un büyük meslektaşlarının yardımı olmadan ve malî imkanların dar olmasına rağmen bu kitabı yayımlamak için yaptığı kahramanca gayretlerini tasvir ediyor:

Mayısta gerçekten Vasiliy Vasileviç'in ilimî çalışmalarının 50. yıl dönümü olacak. Ben, Peterburg'daki oryantalistlerin küçüğü olarak çağdaş Türkolojinin hakiki “patrik”inin (sizin son makalenizdeki terimi kullanıyorum) törenini kutlamak için soğuk (iklim olarak değil, insan ruhu açısından) Peterburg'daki doğubilimcilerin ne tür karar vereceğini sonbahardan başlayarak bekledim. Bekledim ve sonunda hayırlı bir şey olmayacağını anladım. Tabii ki ben adreslerin planını beklemiyordum. Madem kitaplar sadece Nolceke (uluslararası) şerefine yayımlanmadan Potanina da (Rus, eserleri basılıyor) yayımlanıyorsa, bu şerefi Radloff'un da hak ettiğine emin olduğumdan dolayı bir kitap hakkında fikir bekliyordum. Ben daha Noel bayramından önce uluslararası bir kitap hakkında söz açtığımda bana, doğu Radloff'u çekemediğini, örneğin Berlin'de onu sertçe azarladığını söylediler (bu bir olgudur!). Rusça kitaba itiraz etmediler ama, diğer taraftan büyüklerden kimse de inisiyatifi kendine almadı... O zaman Pekarskiy ile beraber yaşlılara aldirmeden “kendimiz işe başlayalım” fikri oluştu. Başlangıçta kendi paramızla iki makaleden oluşan kitap yayımlamaya karar verdik. Sonra vazgeçtik ve “Jivaya starina”nın redaktörü öğrenci Vinogradov'a, dergisinin ikinci sayısını Mayıs ayında yayımlama şartıyla bize vermesini teklif ettik. Vinogradov, Lomanskiy ile konuştu, rıza alındı ve biz derhal yazmaya başladık. Başka şehirde oturanlara yazmak için vakit yoktu ve ben Peterburg'da oturan gençlerin notları ve yazı işleri kurulundaki başka şehirlilerin makaleleriyle sınırlanmaya karar verdim. Artık şu makaleler: Martınoviç'in (Kara göz), Pilsudskiy'in (Sakalin), Troşanskiy' in (Yakutlar), benim (Türkçe bilmeceler), Fasmer'in makaleleri geldi (Osmanlıcadaki Rumca'dan alınan kelimeler), Vladimirsov'un öğrencilerinin (Moğollar), Oçirov'un (Kalmaklar),

Gavrilov'un (Sartlar) toplandı ve toplanıyor. Şu makaleler: Pekarskiy'in (Yakutlar), İvanov ve öğrenci Malov tarafından (Sibirya Tatarları), öğrenci Levi tarafından (Karaimler), Mukomski tarafından (Mançular), Vinogradov tarafından (Çeremisler) hazırlanıyor. Sizin makalenizi memnuniyetle kabul ederiz, ancak bir haftalık süreniz var.

"Jivaya Starina" basımevi yoksuldu. Transkripsiyon için eski yazı (Doğu el yazması) ne de akademik harfleri vardı. Bundan dolayı kitap herhangi bir metin içermeyecek. Fasmer'in lengistik notunu nasıl yazacağız (Latin harfleriyle transkripsiyon) bilmiyorum. Demek dilciler, ister istemez dilciye dilbilimsiz bir tören yapmak zorunda kalacaklar." (6 Mart 1909 yılı)

Samoyloviç'in, bir etnografya dergisi olan "Jivaya Starina"nın yayımlanmasındaki geçen emeğini burada bir kez daha belirtmeliyiz. O, bu dergide bir çok kendi makalesini ve araştırmasını yayımladı ve derginin editörlüğünü yapmaya katıldı. Bunları, örneğin, 9 Nisan 1909'da yazdığı mektuptan anlamak mümkündür:

"Melioranskiy ve Korş tarafından teklif edilen "Türk" ve "Türkçe" terimlerini, anladığım kadarıyla siz kabul ettiniz. "Jivaya starina"nın ikinci sayısında "Türk" ve "Türkçe" adı artık geçmeyecek."

İlmî araştırma, yazı işleri ve pedagojik faaliyetlerle aynı zamanda A. N. Samoyloviç ilmî bilgileri propaganda etmeye de büyük bir ilgi gösteriyordu. O, örneğin, Peterburg'daki Müslüman toplantılarına katılıyordu ve V. A. Gordlevski gibi Moskovalı Tatarlar tarafından düzenlenen çeşitli partilere sık sık gidiyordu. Bu bakımdan onun mektuplarından biri çok ilginçtir. Bu mektupta A. N. Samoyloviç V. A. Gardlevski'in "Tatarlara misafir olma" makalesi dolayısıyla 1911'deki Peterburg Müslümanlar toplumu niteliyor:

"Sizin "Tatarlara misafir olma" makalenize göre Moskova'daki Müslümanlar hayret ediciymiş. Erkeklerden uzak durduğu, oyuncu olarak çıkmadığı ve yüzünü kapatıkları halde artık kadınların partilere gitmesi sizi şaşırtıyor. Peterburg'da Müslüman partileri olağan bir şeydir. Tabii ki kadınlar oraya gidiyorlar, oyuncu olarak çıkıyorlar, konser zamanında da, antrakta da, oyunlarda da yüzünü kapatmıyorlar ve (bazı istisnalar hariç) erkeklerden kaçınmıyorlar. Üstelik, onlar şampanya satıyorlar ve onu oldukça atıştırıyorlar; imamlar hanımların elini öpüyor ve onlara demet veriyor. Genellikle her şey Avrupa'daki gibi. Evet Moskova'daki Müslümanlar gerçekten şaşırtıcıymış!..." (Ekim 1911).

1909 yılından başlayarak A.N. Samoyloviç'in ilmî faaliyeti bütün Türk dillerine yayılıyor ve bir çok Türkoloji problemlerini, tarihi, filoloji, etnografya, nümizmatik ve Türkolojinin diğer alanlarını bu kelimenin oldukça geniş anlamıyla içeriyor. A. N. Samoyloviç bütün Türk dillerinin sınıflandırılmasını hazırlamaya başlıyor, Osmanlıca derslerine giriyor ve Özbek, Kazak, Kırgız, Türkmen, Nogay ve başka Türk halklarının folklorunu ve edebiyatını inceliyor.

20 Ekim 1910'daki mektubunda şöyle yazıyor:

Eylüldeki toplantıda (Doğu bölümü-N. B.) Kırgızlara yazılmış olan bir Hivece hiciv hakkında bildiri (XX c. 'te yayımlanıyor) ve özellikle Protestanlık oyuyla ilginç gelen, çiftçilik emeği hakkında iki Hivece şiir okudum (yayın bekleyerek kemale geldi).

"Jivaya Starina" dergisinin III. sayısında "batıl inançlardan" başka Ostroumov'un, aslında "sart" kelimesinin çeşitli anlamlarını ve etimolojisini inceleyen bir yazı kaleme alıyorum. Müslüman nümizmatiklerini incelemeye başlıyorum, çünkü fakülteyi idare etmem teklif edildi."

48 V.A. GORDLEVSKİY'E YAZDIĞI MEKTUPLARINDA A.N. SAMOYLOVIÇ

Aynı mektupta o F.E. Kors tarafından yayımlanan Türk dillerinin sınıflandırılması hakkında bazı şeyler söylemek isterdim. Hatta bazı şeyleri yazdım da, kıskırtmasına rağmen, gerektiği kadar itiraz etmeye üşeniyorum ve zaten zamanım da yok.

Belli olduğu gibi, günümüze kadar kendi anlamını kaybetmeyen tek başına yaptığı araştırmasına bu yazılar sonradan esas oldu.

A.N. Samoyloviç pedagojik faaliyetlere çok zaman ayırıyordu. Coğrafya Topluluğunda Özbek dili, üniversitede ise Türk dili derslerini veriyordu. Bununla aynı zamanda o açılmış olan Uygulama Akademisine öğretim araçlarını hazırlamaya ve ders vermeye başlamıştı. Bu konu ile alakalı 17 Ocak 1911'de V.A. Gordlevskiy'e yazdığı mektupta şöyle diyor:

"Noel bayramından bir hafta önce ben Uygulama Akademisine Osmanlıca'nın teorisini öğretmeye başladım (Taşbasma ile basılan yardımcı ders kitabı çıkacak). Yeni yıldan başlayarak Akademi binasında Kafkas dili kursları açıldı; Azeri derslerine Şapsal giriyor. Povoljya, Türkistan ve Doğubilim Kurumuna bağlı olan ilmi açıdan ünlü "İslam Dünyası" dergisi için Müslüman kurslarının onaylanmasını bekliyoruz."

1914 yılının ilkbaharında A.N. Samoyloviç'in pedagojik ve başka işlerinin sayısı oldukça çoğaldı: *"Çok meşgulüm ve kendi çalışmalarına bakmıyorum. Üniversite, Uygulama Akademisi, Coğrafya Topluluğundaki derslerim ve Radloff'un sözlüğündeki düzeltmeleri okuma dışında haftada altı saat Doğu Dilleri Fakültesinin Doğu Müzesini idare ediyorum (parayla uğraşıyorum). Sonbahardan başlayarak "sosyal" işlerin bir kısmını bırakarak Türkoloji üzerinde çalışmayı düşünüyorum. 1) Korş'un sınıflandırmasına (ne biçim sınıflandırma!); 2) Ostroumov'un yazdığı şartların dilbilgisine (ne biçim dilbilgisi) ve 3) Vamberi'nin "Yusuf ve Ahmet" yazısına yazdığım (ne biçim yayım ve notlar) eleştiri yazılarımı tamamen bitirmek için vakit bulamıyorum"* (29 Mart 1911).

A.N. Samoyloviç'in pedagojik faaliyeti Peterburg'la sınırlanmıyordu:

"Mayıs ayında ben Tavriçeskiy Zemstva'nın davet etmesiyle Tatarlara, milli okulların öğretmenlerine konuşma yaptım. Aynı zamanda Kırım etnografyası üzerinde çalıştım. 15 Hazirandan 15 Ağustos'a kadar Stavrapol'lu Türkmen ve Nogayların arasında yaşadım. Yazın diğer kısmını Nijnegorodskiy vilayetinde geçirdim." (22 Ekim 1912).

1912-1914 yılları arası A. N. Samoyloviç tezi üzerinde çalışıyor. Tez savunması, olumsuz cevap veren ve ona itiraz etmekten vazgeçen yakın Osmanlıca hocası Prof. V.D. Smirnov'un olumsuz davranışı dolayısıyla güçleşti.

"Bu kışın ben genellikle tez üzerinde çalıştım ve onu bitirdim diyebilirim. Şimdi araştırmamı yayımlamam gerekiyor. Sonbaharda Fakülteye hazır kitabı sunma niyetindeyim." (27 Şubat 1913).

"Tezimi bitirmek üzereyim, Noel bayramına kadar bitiririm" (7 Ekim 1919).

"28 Martta siz ve başka birisi Moskova'dan da, Petrograd ve Paris'ten başka hiçbir yerde görmediğiniz tezimi fakülteye verdim. 22 Kasım, yani 8 ay sonra fakülte tez konusunda Prof. V.D. Smirnov'un cevabını okuyacak ve gereken kararı verecek. İşittiğime göre cevap "kesinlikle olumsuz" olacakmış. Bu söylentileri Eylülün başından beri duyuyorum. Ya bu istediğini yap anlamına gelmiyor mu?! Akademi üyeleri Radloff, Zaleman, Bartold ve Kokovsev'in fikirleri Smirnov için tümüyle terstir. Bu işin içinden çıkamazsın." (18 Kasım 1914).

"Toplantı sonucu olarak 6 olumlu ve 1 (Smirnov) olumsuz oy ile savunmaya girmeme müsaade edildi. Smirnov tez savunmama itiraz etmekten vazgeçtiği için onun yerine Bartold'un girmesi tabii ki beni çok sevindirdi. Tartışma Ocak 1915'te olacak. İtiraz edenlerin ikincisi Zaleman olacak" (23 Kasım 1914).

“benim savunmamın Pazar günü 18 Ocakta olacağı kararlaştırıldı. Tezimi size Krimskiy adına gönderdim.” (13 Ocak 1915).

“Değerli Vladimir Aleksandroviç, eğer beni nasıl rezil edeceklerini dinlemeye gelerseniz benim misafirim olmanızı ısrarla rica ederim...” (14 Ocak 1915).

“Tebrikleriniz için teşekkür ederim. 6 kişi oy verdi. Onların ikisi çekimser kaldı (Jukovskiy ve İvanov). Diğerleri (akademi üyesi: Bartold, Marr, Kokovsev ve Prof. Şerbatskiy) olumlu oy verdiler. Smirnov gelmedi. Adamakıllı azarladılar ve hak yerini buldu. Dizgi hataları için hor görmediler” (20 Ocak 1915).

Acele olarak yayımlanmasıyla açıklanan tez işlemindeki bazı özensizlikleri yazar kendisi de kabul ediyor. Bunu yukarıdaki mektubun son cümlesi ve aşağıdaki mektup gösteriyor:

“Size kendi opuslarımı göndermeye çalışacağım ve bu yüzden size son gönderdiklerimi (tez hariç) bildirmenizi ısrarla rica ediyorum. Sırası gelmişken, siz, o kadar özensiz düzeltilen kitabı okudunuz mu?” (7 Ekim 1915).

Teze hazırlık 1912-1914 yılları arasında A.N. Samoyloviç’in bir çok sayıdaki makale ve eleştiri yazılarının yayımlanmasına engel olmadı. Bununla birlikte doğuya ve batı Avrupa ülkelerine birkaç özel ilmi seyahate gitmesine de mani olmadı. Orda o önemli Türkoloji bilgileri topladı.

“İlkbahardan beri birçok şeyler yayımlandı:

1) Saraygır’daki küpte yazılmış olan Orta Asya Türkçe yazılar – (Z. R. O.),

2) Bunçukları büyülemek için Moğol-Şaman töreni (V. St),

3-4) Şueyba’ya eleştiri yazısı İslam Dünyasının ikinci sayısı,

5-7) Müslüman yayımını gözden geçirme, ibid, No No: 2, 3, 4

8) Bazı Türk kabilelerindeki 12 hayvan takviminin değişmesi hakkında. İzv. Tavriç. Arh. Komiss

9) Muhammet’in Yedi gezeğenin kısalmasının yeni listesi hakkında ilk haber..., ibid

10) Türkmen komplosu. J. S., 11-12,

11-12) Mavrin ve Farfarovskiy’e eleştiri yazısı,

13-14) İki eleştiri yazısı size M. İ. ’yedir.

Yakınlarda Z.R.O. ’dan Karaulov’un Balkar dilbilgisine eleştiri yazısı çıkacak” (27 Şubat 1913).

“Radloff benim katılımımla Uygurca sözlüğü yayımlamaya başladı.

Paskalyadan sonra sizin bildiğiniz Radloff Tomsen ve Orhun bibliyografyaları hakkında benim makalelerim yayımlanacak.

Paris el yazmalarından yararlanarak Babur divanını yayıma hazırlıyorum.” (Mart 1914).

“Paskalyada Kostoroma’ya benim ana babamın şimdi yaşadığı yere gitmeyi düşünüyorum... Yazın Fransa’ya gidiyorum, ilkbaharda ise belki yine Kırım’a gideceğim.” (18 Mart 1913).

“Mayısı ben Kırım’da kurslarda, Haziran ve Temmuz doğu Avrupa: Budapeşte, Vena, Paris ve Berlin’de geçirdim. Oradan da buradan da önemli bilgileri topladım. Onlar hakkında zamanla konuyla alakalı eserlerden öğreneceksiniz.”

Eylülün ortalarında Parisli J. Deny’yi misafirliğe bekliyorum. Onun hazırladığı Osmanlıca dilbilgisi fena değildir. Osmanlıca araştırmacılarından da Türkologların

50 V.A. GORDLEVSKİY'E YAZDIĞI MEKTUPLARINDA A.N. SAMOYLOVIÇ

çıkmaaya başlamasına inanmak bana çok hoş geldi. Piter'e gelirsiniz size de iyi olacaktı. Türkologlar Kongresinin hazırlığını yapacaktık. Batıda tasvipte karşılanan bir kongre hayal ediyorum." (24 Ağustos 1913).

Galiba, Fransız Türkoloğu J. Deny Peterburg'u ziyaret ettikten ve onunla görüştüktan sonra uluslararası Türkologlar kongresini toplama düşüncesi iptal edildi:

"Benim Türkologlar kongresi hakkındaki fikrim şimdilik yarı şaka diyebiliriz. Deny bir hafta misafir olarak bende kaldı ve Kiev'e gitti." (7 Ekim 1913).

Eğer, Türkologların uluslararası birliğini kurma, büyük bir ihtimalle, 1914'te savaşın çıkmasıyla gerçekleştirilmemişse, Rusya Türkologlarının birleşmesi Altaylılar derneğinin kurulmasıyla belli bir derecede ilerdi.

"Benim eskiden beri Rus Türkologlarını birleştirme düşüncem gerçekleşmeye başladı, galiba: benim inisiyatifimle 12 Eylülde Radloff'un dairesinde "altaylıların" özel derneği kuruldu (Türkçe, Moğolca, Mançurca); Derneğin amacı: ilmi çalışmaları birleştirmek, sonuç çıkarmada bir plana uygun olmak, programları hazırlamak, tek insan için zor gelen soruları kolektif olarak incelemektir. Radloff, Kotviç, Rudnev, Şternberg, Vladimirtsov ve ben katıldım." (14 Eylül 1915).

"Size önce yazmış olduğum yakında olacak Altaistler derneğinin toplantısında Vladimirtsov Türk, Moğol ve Mançur dillerinin akrabalığı konusunda rapor okuyacak." (7 Ekim 1915).

"Yarın Altaistler derneğinin üçüncü toplantısı olacak. Bize Bartold da katıldı. Ramsted'in Moğol zamirleri konusundaki çalışmasını inceleyeceğiz." (8 Kasım 1915).

"Rus Moğol dili araştırmacıları, Tungus dili araştırmacıları ve Türkologları hakkında kılavuzun yayımlanması bekleniyor (ulus vb fark gözetmeden). Radloff derneğe büyük bir ilgi duyuyor ve çok az toplandığımızdan memnun değil (ayda bir defa)." (8 Kasım 1915).

"“Altaylılar derneği” çalışıyor; Nisanda bu yılın son toplantısı olacak. Bugünkü Altay bibliyografyasının, detayları hakkında kılavuzunun önsözü belirlendi. Bugüne kadar kimse tarafından hâlâ kanıtlanmamış Ural-Altay teorisinin ortaya çıktığı andan başlayarak Altaylıların üzerinde durduğu bilgilerinin iskambil sözlüğü belirleniyor." (4 Nisan 1916).

A.N. Samoyloviç'in Türk filolojisinin incelenmesi, edebî anıtların analizi ve yayınlanması, Orta Asya edebî dili *türki*'nin tarihi alanlarında hizmeti büyüktür. Birinci dünya savaşı döneminde ve Büyük Ekim Sosyalist İnkılabından sonra A. N. Samoyloviç Türk yazılı eserlerinin anıtlarına ayrıca Babur'un "Divanına" adanan bir çok araştırmaları yayımlandı. Bu konuda A.N. Samoyloviç daha 1914'te V.A. Gordlevskiy'e şunları yazmıştı:

"Dvorjak'ın yayınlarından olan Baki divanı sizde olup olmadığını Allah aşkına yazar mısınız? Bizde, Piter'de yokmuş, hiçbir yerde bulup yazamayız. Bana o divan Babur'u değerlendirmek için mutlaka gerekiyor (1 yay. -metin hazır ve yeni yıla yakın yayımlanacak)" (18 Kasım 1914).

"Babur'un divanı daha ilkbaharda basılmıştı, önsöz üzerinde duruyoruz. İşler oldukça çok. Hem üniversitedeki hem Akademideki ve Adalet Bakanlığı kurslarındaki (Şark dili) öğrencilerimden memnunum. Fakülte gittikçe canlanıyor. Hep birlikte farklı, yaşlardaki "gençler" ortamında yaşıyoruz." (8 Kasım 1915).

Bu yılları A.N. Samoyloviç bütün gücünü ve zamanını Türkolojinin önemli ilmi araştırma problemlerini çözmeye harcıyor. Bundan dolayı o, bazı pedagojik işlerini yavaş yavaş bırakmak zorunda kaldı. Bu işleri A.N. Samoyloviç P.A. Falev dahil kendi öğrencilerine ve meslektaşlarına bırakıyor.

“Falev de bu yoldan başlayarak Osmanlıca’dan ders veriyor. Şimdilik ikimiz bölüşmedik ancak düşünüyorum ki, bu sene üniversitede son defa Osmanlıca derslerine giriyorum. Uygulama Akademisi için çağdaş Osmanlıca’nın pratik dilbilgisini taş basması yayınına hazırlıyorum. Gazete seçmelerinden sonra belgeler kitabı taş basma ile basıldı” (7 Ekim 1915).

“Kısaca Kırım-Tatar dilbilgisi denemesi”ni yazıp bitirmek üzereyim. Noel bayramına doğru çıkacak.” (8 Kasım 1915).

“Sırada: 1) Pekarskiy’in Kısaca Rusça-Yakutça sözlüğünün önsözü yay. 2; 2) Potanin’in Hotonca yazmaları (Z.U.O.); 3) M. Çokayev’in Kazakça-Kırgızca bilgilerinden; 4) Tatarin Tatarlar konusunda; 5) Osmanlı gazetelerinden seçmeler; 6) Osmanlıca belgeler kitabı” (4 Nisan 1916).

Kendi zamanının büyük Türkologları V.V. Radloff ve V. Tomsen hakkında yazdığı çok güzel biyografi yazısından sonra A.N. Samoyloviç, dahi dilci-poligrof F.E. Kors’un faaliyeti konusunda yazı yazmayı planlıyor. 1915’te F.E. Kors’un ölümü sadece Türkologlar, İran ve İslav filologları için değil, Rusya’nın bütün dilcileri için yeni doldurulamaz bir kayıp oldu.

“Sizin Korş hakkındaki sözleriniz çok güzelmiş. Bu, galiba, sizin eserlerinizin arasından en coşkulusudur. Ben bizim “insanı” saygı ile anarak taşkınlığımı hâlâ kendimle taşıyorum. Bu taşkınlık daha da artsın. Korş hakkında acele söz söylemekten korkuyorum. Ben “Türkolog olarak Korş” yazısını hazırlamak isterdim. Bugün Osmanlıca’nın birinci dersinde onu andım.” (7 Ekim 1915).

Samoyloviç öncekisi gibi kendi ilmî gezilerine ve örgütleme, yazı işleri-yayınevi faaliyetlerine devam ediyor.

“20 Mayıs’a kadar buradayım. Sonra Kazan ve Kırım’da Aleksandr III müzesinden (etnografya, kardeşim, etnografya!)... Bu ilkbaharda Doğu Bilimler Kurumuna bağlı “Müslüman bölümünü” kuracağım... Düzeltiyorum: 1) Başkurtlar konusundaki Rudenko’nun antropolojik-etnografya araştırması; 2) Bezsonov’un Başkurt masalları; 3) Potanin’in Kazakça-Kırgızca masalları.” (14 Nisan 1916).

“Yazın bizim Müslümanların olduğu yerleri: Kostrom civarındaki Tatar kasabalarını-Kazan-Samara-Taşkent-Baku-Tiflis-Vladikafkas-Leodosiya-Simferopol-Bahçesaray-Evpatoriya-Kırım bozkırı yollarıyla gezdim. Sonuçları parça parça olarak yazıyorum. Yakında onların bazılarıyla tanışacaksınız.” (14 Kasım 1916).

Ancak bütün bunlar A.N. Samoyloviç’i tatmin etmedi. İlmî örgütleme ve redaksiyon – yayınevi işlerinin çok olmasına Türkolojide büyük araştırmalar yapma düşüncesini gerçekleştirmeye engel olduğundan şikayet ediyor:

“Oradan buradan ufak şeyleri basmaya devam ediyorum. Büyük bir şey yayımlayamıyorum. Benim gibi tembele Piter’de yaşamak çok zor olduğundan dolayı bu beni çok üzüyor!..

Müslüman ortama girdiğimde arkadaşları çabuk bulmamın aksine burada benim arkadaşlarımın olmaması da benim keyfimi etkiliyor. Piter’deki hayatıma yazları memleket memleket gezdiğim günlerin hatırası tat veriyor. O günlerde zevk alarak yaşamak mümkündü.” (22 Ekim 1912).

“Benim sizinle sohbet etme arzumu ne kadar olduğunun farkında bile değilsiniz. Sizin susmanız benim Türkologlara olan temaslar zincirimizin tüm halkasını kırıyor ve Türkolojik cereyan kesiliyor. Bu olmamalıydı ki! Biz azız ve sürekli olarak birbirimizi desteklemeliyiz! Cevap verin, değerli meslektaş!” (7 Ekim 1915).

52 V.A. GORDLEVSKIY'E YAZDIĞI MEKTUPLARINDA A.N. SAMOYLOVIÇ

Devrimden sonra 1922'de A.N. Samoyloviç V.A. Gordlevskiy'i Leningrad'a rahmetli Prof. V.D. Smirnov'un yerine kürsü başkanlığı görevine davet ediyor.

"Petrogradlı doğubilimcileri size: 1) Devlet Üniversitesindeki rahmetli V.D. Smirnov'un kürsüsünü ve 2) Yaşayan Doğu Diller Enstitüsündeki V.D. Smirnov'un kürsüsünü teklif ediyor. Bütün meslektaşlarımın rızasıyla onların adından size gerçek bir teklifte bulunmuyorum. Siz bizimle doğu bilimi alanında sıkı sıkıya bağlantı kurarsanız biz hepimiz çok sevinecektik." (1 Kasım 1922).

1913'ten başlayarak A.N. Samoyloviç'i Uluslararası Türkoloji Kongresini toplama düşüncesi rahat bırakmıyordu. Bu düşüncüyü o ancak Büyük Ekim Sosyalist Devriminden sonra gerçekleştirebildi.

1924'te Azerbaycan Yurt Bilgisi Kongresinin çalışmasına katılarak yabancı Türkologların katılımıyla o Birinci Türkoloji Kongresinin toplanması konusunda karar elde ediyor. Bu kongre 1926'da Baku'da oldu.

"Azerbaycan Yurt Bilgisi Kongresi hakkındaki rapor "Yeni Doğu"nun altıncı sayısında yayımlanacak. Bu nedenle o konuda bir şey yazmıyorum. Baku'da Sovyetler Birliği Türkoloji Kongresini toplama kararı alındı. Piter ve Moskova kongreleri yapılmıştır. Umarım, Baku kongresi olacak."

Türkler için, Yaşayan Doğu Diller Enstitüsüne bağlı Türkoloji okulu çalışmaya başladı. Şimdilik hem hocalar hem de öğrenciler yapılan bu ilk çalışmalarla memnundur." (27 Ekim 1924).

Büyük Ekim sosyalist Devriminden sonra Yüksek Öğretim Kurumlarının reformu, genç milli kadro Türkologlarının artması, okuma yazmasını bilmeyenler için yazı ve edebiyat dillerinin oluşturulması – bunların hepsi A.N. Samoyloviç'i coşkulandırıyor. O yeni problemleri çözmeye, yeni ilmî araştırmalara yöneliyor.

31 Aralık 1931'de A.N. Samoyloviç V.A. Gordlevskiy'e Türkoloji ve doğu biliminin gelişme perspektifleri hakkında hayranlık dolu bir mektup yazıyor:

"Leningrad'da bugüne kadar Türkoloji olarak adlandırılan bizim genel alanla ilgili yeni metodoloji ve yeni hedefler, yaklaşımlarla yeni güçler yetişiyor ve kuvvetleniyor. Yakın zamanlarda başka bir adla adlandırılacaktır. Sizi bilmiyorum, ama bizde doğu bilim, hayattı, en azından ben ve benimle aynı düşüncede olanlar için, yıl geçtikçe daha ilginç ve güzel olmaya başladı. Canlı ve geniş olan yeni doğu bilimi artık hayal değil gerçektir. Gerçi, o kendi gelişmesinin başlangıcındadır. Benim için de örgütlenme faaliyetinin kısılması ve yine ilmî araştırma çalışmalarının artması bekleniyor. Kendimi yaşlı değil, öğrenci ya da master öğrencisi hissediyorum. Bu keyiften daha üstün mutluluk yoktur. Size de sağlık ve mutluluk diliyorum."

Saygılarımla,
A. Samoyloviç

Çeviren: İrskül TURSUNOVA